

<p>Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy STUDIA PRZYRODNICZE Scientific Papers of Pedagogical University in Bydgoszcz NATURAL STUDIES (Zeszyty Nauk. WSP, Stud. Przyr.)</p>	14	145-155	1998
---	----	---------	------

**ŚRODOWISKO SPOŁECZNO-WYCHOWAWCZE JAKO
CZYNNIK RÓŻNICUJĄCY ROZWÓJ FIZYCZNY
CHŁOPCÓW REGIONU BYDGOSKIEGO**

**THE SOCIAL AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS
AN ELEMENT DIFFERENTIATING THE BOYS PHYSICAL
DEVELOPMENT OF THE PROVINCE OF BYDGOSZCZ**

Grzegorz Nowicki

Katedra Kultury Fizycznej WSP, ul Chodkiewicza 51, 85-667 Bydgoszcz

ABSTRACT: The elaboration describes the results of measurements of boy's height, done on the area of Toruń, Bydgoszcz and Włocławek provinces. Boys were chosen from orphanages, demoralized families, families of wores and of intelligentsia, numerous and small families. All the results have been described in keeping with social and living conditions of each environment.

Analysis of the research outcome showed that the highest level of physical development was presented by boys from small families of intelligentsia and workes. Contrasting with them were results received in orphanages, numerous and demoralized families.

KEY WORDS: physical development, family environment

Wstęp

Badacze zajmujący się problematyką rozwoju biologicznego dzieci i młodzieży na ogół zgodnie stwierdzają, że istotną rolę w tym procesie odgrywa zespół czynników związanych z szeroko pojętym środowiskiem społeczno-bytowym i wychowawczym. Wymienia się między innymi takie elementy, jak: żywienie, odporność na choroby, wykształcenie rodziców, strukturę rodziny,

warunki mieszkaniowe, postępowanie wychowawcze rodziców, itp. (Arlet 1989, Brzeziński 1964, Charzewski 1981, Gołąb 1993, Łaska-Mierzejewska i Łuczak 1993, Przewęda 1973, Waliszko i zespół 1980, Wolański 1987, Malinowski i zespół 1993, Nowicki 1996).

Mimo, że dorobek naukowy i piśmienniczy w dziedzinie poznawania zjawisk dotyczących rozwoju osobniczego jest znaczny, to badania w tej dziedzinie są ciągle aktualne wobec zmieniających się warunków społecznych i bytowych. Wychodząc z tego założenia postawiono niniejszej pracy następujący cel: uchwycenie różnic w rozwoju fizycznym chłopców wywodzących się z różnych środowisk wychowawczych.

Material i metoda

Stosownie do założonego celu wykorzystano pomiary wysokości ciała* wykonane u 13.250 chłopców w wieku od 3,5 do 21,5 lat. Badaniami objęto 4.302 chłopców z rodzin inteligenckich, 3.811 z rodzin robotniczych, 1.982 z rodzin wielodzietnych, 2.111 dzieci z domów dziecka i domów małego dziecka, 1.044 pochodziło z rodzin zdemoralizowanych (nadużywanie alkoholu przez jednego lub obojga rodziców, rodziny które uległy rozpadowi we wczesnych okresach rozwoju dzieci). Spośród ogółu badanych wyłączono 7.580 chłopców z rodzin małodziejnych (za małodziejne przyjęto rodziny z jednym dzieckiem). W celu pozyskania danych o rodzinie przeprowadzono badania ankietowe, które uzupełniła dokumentacja szkolna oraz opinie wychowawców klas.

Ankieta obejmowała zagadnienia odnoszące się do struktury rodziny jej zdrowia, wykształcenia ojca, liczby osób przypadających na jedną izbę, liczby osób przypadających na jedną osobę pracującą oraz wyposażenia mieszkania. Zebrany materiał opracowano podstawowymi metodami statystycznymi (Guilford 1960).

Średnie arytmetyczne wysokości ciała chłopców z poszczególnych zespołów porównano z przeciętnymi wartościami tej cechy u ich rówieśników z rodzin inteligenckich (D). W ten sam sposób określono istotność różnic pomiędzy tymi zespołami (D: md).

Poziom poszczególnych czynników społeczno-bytowych pozwolił ocenić układ rangowy w granicach od 1 do 6 punktów. Sumaryczna wartość wskaźnika warunków życia poszczególnych środowisk wychowawczych w tym układzie mieści się w granicach od 12 do 72 punktów. Rozkład zmienności ocen punktowych podzielony został (przy użyciu odchylenia standardowego i wzorując się na kryterium Brzezińskiego, 1962) na 5 kategorii:

* Ze względu na ograniczone ramy artykułu wykorzystano pomiary jednej cechy morfologicznej.

do 24	warunki bardzo złe,
od 24,5 do 33,2	warunki złe,
od 33,3 do 50,8	warunki średnie,
od 50,9 do 59,6	warunki dobre,
od 59,7	warunki bardzo dobre.

Badania przeprowadzono na terenie województw - bydgoskiego, toruńskiego i wrocławskiego w okresie od 15 maja do 20 czerwca 1988 r. Realizowały je zespoły nauczycieli wychowania fizycznego specjalnie do tego zadania przygotowane.

Wyniki i dyskusja

Charakterystyki liczbowe wysokości ciała zawarte w tabeli 1 wskazują, że chłopcy z poszczególnych środowisk wychowawczych różnią się pomiędzy sobą poziomem rozwoju tej cechy morfologicznej. Spośród wszystkich badanych środowisk przeciętnie najwyżsi są chłopcy z rodzin inteligencckich (tab. 1). Ich średnie wysokości ciała wahają się w granicach od 98,8 cm u 3,5-letnich do 179,2 cm u 20,5-letnich.

W przeciętnych omawianej cechy ustępują im nieco badani w rodzinach małodzieńskich (tab. 1), u których średnie wysokości ciała mieszczą się w granicach od 98,7 cm u 3,5-letnich do 179,1 cm u 19,5-letnich. Różnice (D) pomiędzy porównywanymi zespołami są jednak niewielkie i dla wszystkich kategorii wieku statystycznie nieistotne (tab. 1). Wydaje się, że fakt ten należy łączyć z podobnymi, dla obu zespołów warunkami społeczno-bytowymi (tab. 2).

Podobieństwo dotyczy: struktury rodzin (ponad 97% to rodziny pełne), zdrowia rodzin (78% rodzin i 50% ich dzieci choruje rzadko), wykształcenia ojców, wyposażenia mieszkań i wszystkich poczynań rodziców związanych z zabiegami natury wychowawczej. Środowiska te różnią się jedynie, z niekorzyścią dla rodzin inteligencckich, liczbą osób na jedną izbę („zagęszczeniem” mieszkania).

W sumarycznym ujęciu warunki społeczno-bytowe rodzin inteligencckich i małodzieńskich kształtują się, odpowiednio, na poziomie 64,5 i 63,5 punktów, co według przyjętego kryterium odpowiada poziomowi bardzo dobremu.

Chłopcy pochodzenia robotniczego (tab. 1) dość znacząco odstają poziomem rozwoju omawianej cechy od wyżej wymienionych zespołów. Przeciętne ich wysokości ciała wahają się w granicach od 97,2 cm u 3,5-letnich do 177,1 cm u 20,5-letnich. W porównaniu do rówieśników z rodzin inteligencckich (tab. 1) są niżsi (D) średnio od 0,3 cm u 9,5-letnich do 2,2 cm u 18,5 letnich.

TABELA 1. Charakterystyka liczbowo wysokości ciała chłopców z różnych środowisk wychowawczych (cm)
TABLE 1. Numerical characteristics of body height concerning boys from different educational environments (cm)

		wiek w latach																			
		3,5	4,5	5,5	6,5	7,5	8,5	9,5	10,5	11,5	12,5	13,5	14,5	15,5	16,5	17,5	18,5	19,5	20,5	21,5	
Rodziny inteligentne	N	199	202	250	218	220	221	230	291	280	254	251	300	311	299	241	220	144	90	81	
	\bar{X}	98,8	103,6	110,5	116,6	126,7	132,9	135,9	142,6	147,2	153,5	157,0	165,8	170,9	173,9	177,8	178,8	179,2	179,2	179,1	
	S	3,06	3,40	4,08	4,32	4,29	4,80	4,92	4,86	4,60	4,72	4,80	5,12	5,26	5,41	5,90	5,40	5,30	5,31	5,26	
	$E_{\bar{X}}$	0,21	0,23	0,26	0,29	0,28	0,32	0,32	0,26	0,27	0,29	0,30	0,29	0,29	0,31	0,38	0,36	0,44	0,55	0,58	
Rodziny matodzielne	N	330	363	419	384	399	384	418	503	504	437	483	535	544	531	407	391	242	157	149	
	\bar{X}	98,7	103,4	110,2	116,4	125,9	132,7	135,6	142,2	147,1	153,4	156,4	165,4	170,7	173,6	177,6	178,7	179,1	179,0	179,0	
	S	2,68	3,02	3,20	3,41	4,15	4,10	4,60	4,40	4,40	4,64	4,40	4,72	4,31	5,10	5,21	5,36	5,48	5,60	5,53	
	$E_{\bar{X}}$	0,15	0,15	0,15	0,17	0,20	0,20	0,22	0,19	0,20	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,22	0,25	0,27	0,35	0,44	0,43
	D	-0,1	-0,2	-0,3	-0,2	-0,8	-0,2	-0,3	-0,4	-0,4	-0,1	-0,1	-0,6	-0,4	-0,2	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1
	D:md	0,4	0,7	1,1	0,6	2,3	0,5	0,8	0,5	0,5	0,1	0,3	1,7	1,1	0,6	0,8	0,4	0,2	0,2	0,3	0,1
Rodziny robotnicze	N	184	100	190	130	201	198	211	256	240	221	260	289	292	300	245	212	118	90	74	
	\bar{X}	97,2	102,4	109,1	115,1	125,2	131,7	136,2	141,7	145,9	152,5	157,4	164,2	169,4	172,6	176,5	176,8	177,0	177,1	177,1	
	S	3,90	4,05	4,51	4,80	4,92	5,31	5,40	5,21	5,21	5,40	5,51	5,60	5,90	6,11	6,21	6,44	6,47	6,36	6,61	
	$E_{\bar{X}}$	0,29	0,41	0,33	0,42	0,35	0,38	0,37	0,33	0,33	0,35	0,37	0,35	0,35	0,36	0,40	0,44	0,59	0,67	0,77	
	D	-1,6	-1,2	-1,4	-1,5	-1,5	-1,2	-0,3	-0,9	-0,9	-1,3	-1,0	-0,4	-1,6	-1,5	-1,3	2,0	-2,2	-2,1	-2,0	-2,0
	D:md	4,6	2,6	3,3	3,0	2,3	2,4	0,7	2,2	2,2	3,0	2,2	0,9	3,1	3,3	2,8	2,2	3,5	2,6	2,4	2,1

		wiek w latach																			
		3,5	4,5	5,5	6,5	7,5	8,5	9,5	10,5	11,5	12,5	13,5	14,5	15,5	16,5	17,5	18,5	19,5	20,5	21,5	
Rodziny wielodzienne	N	91	89	102	112	103	106	98	123	114	153	106	117	158	131	109	99	70	49	52	
	\bar{X}	96,5	101,1	108,5	114,3	124,1	129,4	134,3	139,4	144,7	150,3	156,0	162,4	167,2	170,5	174,2	176,4	176,4	176,3	177,5	
	S	2,84	3,12	3,16	3,56	4,24	4,80	5,21	5,40	5,46	5,55	5,52	5,64	6,12	6,46	6,51	6,54	6,46	6,29	5,18	
	$E_{\bar{X}}$	0,24	0,33	0,31	0,33	0,41	0,46	0,52	0,48	0,51	0,44	0,53	0,52	0,48	0,56	0,62	0,66	0,77	0,89	0,71	
	D	-2,3	-2,5	-2,0	-2,3	-2,6	-3,5	-1,6	-3,2	-3,2	-2,5	-3,2	-1,0	-3,4	-3,7	-3,4	-3,6	-2,4	-2,8	-2,9	-1,6
	D:md	6,7	6,2	4,9	5,2	5,2	6,2	2,7	5,2	5,2	4,4	1,6	1,7	5,2	11,9	5,2	5,0	3,2	3,2	2,9	1,7
Domy dziecka	N	63	82	74	92	126	154	162	204	143	154	161	189	202	76	78	52	49	29	21	
	\bar{X}	96,4	100,8	108,3	114,0	123,8	129,0	134,2	139,4	144,6	150,1	155,9	162,2	167,1	170,2	174,0	176,3	176,4	176,2	176,1	
	S	3,20	3,96	4,12	4,86	5,00	4,91	5,60	5,60	5,60	5,60	5,80	5,80	5,80	6,82	6,51	6,68	6,72	6,80	6,41	6,43
	$E_{\bar{X}}$	0,40	0,43	0,47	0,50	0,44	0,39	0,43	0,39	0,46	0,45	0,39	0,47	0,78	0,78	0,73	0,92	0,96	1,26	1,39	1,20
	D	-2,4	-2,8	-2,2	-2,6	-2,9	-3,9	-1,7	-3,2	-2,6	-3,4	-1,1	-3,6	-3,8	-3,8	-3,7	-3,8	-2,5	-2,8	-3,0	-3,0
	D:md	5,4	5,8	4,0	4,6	4,9	3,6	1,5	6,8	6,8	4,6	6,4	2,2	6,8	4,6	6,6	3,8	2,5	2,1	2,0	2,3
Rodziny zdemoralizowane	N	51	46	48	56	62	74	69	51	64	80	76	74	62	58	46	49	36	24	18	
	\bar{X}	94,0	99,5	106,9	112,1	122,6	127,4	133,0	138,0	143,2	148,0	154,1	161,2	165,4	168,3	172,1	174,8	174,9	174,1	174,2	
	S	3,31	4,02	4,36	5,00	5,18	5,26	6,00	5,80	5,86	6,01	5,92	6,96	6,80	6,64	7,20	7,10	7,09	6,96	7,00	
	$E_{\bar{X}}$	0,46	0,66	0,63	0,67	0,66	0,51	0,72	0,81	0,73	0,67	0,68	0,80	0,87	0,87	1,07	1,01	1,18	1,45	1,66	
	D	-4,8	-4,1	-3,6	-4,5	-4,1	-5,5	-2,9	-4,6	-4,0	-5,5	-2,9	-4,6	-5,5	-5,5	-5,6	-5,7	-4,0	-4,3	-5,1	-4,9
	D:md	9,6	5,9	5,3	6,2	4,8	8,3	3,6	5,3	5,2	7,6	3,6	5,3	6,0	6,0	6,0	5,0	3,8	3,4	3,2	2,8

Różnice pomiędzy porównywanymi zespołami, niemal we wszystkich kategoriach wieku są statystycznie istotne lub bardzo istotne.

Może to tłumaczyć fakt, że rodziny robotnicze w porównaniu do rodzin inteligentnych żyją w przeciętnie gorszych warunkach (tab. 2). W rodzinach robotniczych ojcowie prezentują znacznie niższy poziom wykształcenia (tylko 53,5% ma je na poziomie średnim); mieszkania są bardziej „zagęszczone”, a ich standard, w przeważającej mierze jest na poziomie średnim i słabym (tab. 2); w połowie badanych rodzin na jedną osobę pracującą przypada średnio od 1,1 do 2 osób a w 21,7% więcej niż 3 osoby. Rodziny robotnicze prezentują także przeciętnie niższy poziom w zakresie tych zabiegów, które świadczą o jakości pracy wychowawczej względem swoich dzieci. Warunki społeczno-bytowe rodzin robotniczych kształtują się, w świetle przyjętego kryterium na poziomie średnim (tab. 2).

Średnie wysokości ciała chłopców z rodzin wielodzietnych (tab. 1) wahają się w granicach od 96,5 cm u 3,5-letnich do 177,5 cm u 21,5-letnich, a z domów dziecka (tab. 5) od 96,4 cm u 3,5-letnich do 176,4 cm u 19,5-letnich. Różnice pomiędzy tymi zespołami, w poszczególnych kategoriach wieku, są bardzo małe (średnio 0,1 cm na niekorzyść mieszkańców domów dziecka) i z tego względu możemy uważać, że prezentują podobny poziom rozwoju fizycznego. W porównaniu do chłopców z rodzin inteligentnych badani obu zespołów we wszystkich kategoriach wieku, są przeciętnie znacznie niżsi, a rozmiar tych różnic jest statystycznie bardzo istotny i istotny.

Analiza warunków społeczno-bytowych (tab. 2) wskazuje, że oba zespoły charakteryzują podobne wskaźniki w zakresie: struktury rodzin, zdrowia rodzin i ich dzieci, wykształcenia ojców, wyposażenia mieszkań, atmosfery w domach, stosowania nagród i kar oraz zgodności w postępowaniu wychowawczym rodziców.

Według przyjętego kryterium oceny warunków społeczno-bytowych chłopcy z rodzin wielodzietnych i z domów dziecka wychowywali się w złych warunkach.

Wśród badanych środowisk wychowawczych przeciętnie najniższą wysokością ciała charakteryzują się chłopcy z rodzin zdemoralizowanych. Średnie tej cechy wahają się u nich od 94,0 cm u 3-5-letnich do 174,2 cm u 21,5-letnich (tab.1). Różnice (D) pomiędzy nimi a ich rówieśnikami z rodzin inteligentnych są bardzo duże i mieszczą się w granicach od 2,9 cm u 13,5-letnich do 5,7 cm u 17,5 letnich i są statystycznie bardzo istotne.

Jak wynika z tabeli 2, rodziny zdemoralizowane mają przeciętnie najgorsze warunki społeczno-bytowe, które według przyjętego kryterium określono jako bardzo złe. Także w tym wypadku, jak i w poprzednio charakteryzowanych środowiskach wychowawczych, występuje zbieżność pomiędzy poziomem rozwoju omawianej cechy a statusem społeczno-bytowym rodziny.

TABELA 2. Procentowy udział czynników społeczno-bytowych chłopców z różnych środowisk wychowawczych

TABLE 2. Proportional share of social-living factors concerning boys from different educational environments

Wyszczególnienie	Środowisko wychowawcze					
	Rodziny intelig.	Rodziny mało-dzietne	Rodziny robot.	Rodziny wielo-dzietne	Domy dziecka	Rodziny zdemoralizowane
1	2	3	4	5	6	7
<i>1. Struktura rodziny:</i>						
- pełna	(5) 97,5	(6) 97,9	(4) 96,9	(3) 78,9	(2) 78,2	(1) 67,0
- niepełna	2,5	2,1	3,1	21,1	21,8	33,0
<i>w tym:</i>						
- matka nie żyje	0,6	0,6	0,6	1,5	1,3	0,7
- ojciec nie żyje	0,7	1,0	0,9	1,7	1,7	1,2
- rozwiedzeni	0,4	0,9	1,2	16,5	18,8	29,3
<i>2. Zdrowie rodziny:</i>						
- rodzice chorują rzadko	(6) 78,0	(5) 75,6	(4) 73,5	(1) 69,1	(2) 70,8	(3) 73,1
- rodzice chorują często	18,6	20,4	22,2	26,9	25,7	22,8
- rodzice chorują b. często	3,4	4,0	4,3	4,0	3,5	4,1
- dzieci chorują rzadko	(5,5) 50,0	(5,5) 50,5	(3) 45,5	(1) 26,3	(2) 70,8	(4) 47,7
- dzieci chorują często	43,3	41,4	45,7	55,1	51,4	44,6
- dzieci chorują b. często	6,7	8,6	8,8	18,6	7,6	7,7
<i>3. Wykształcenie ojca:</i>						
- wyższe	(6) 40,7	(5) 31,3	(4) -	(1) 0,5	(2) 0,6	(3) 0,5
- niepełne wyższe	22,0	11,6	-	1,5	2,0	-
- średnie	37,3	20,5	53,5	20,0	22,6	41,3
- niepełne średnie	-	5,7	23,0	1,5	1,9	2,1
- podstawowe	-	28,5	22,7	72,5	66,0	45,7
- niepełne podstawowe	-	2,4	0,8	4,0	6,9	10,4
<i>4. Liczba osób na jedną izbę:</i>						
- poniżej 1,5 osoby	(5) 35,9	(6) 65,1	(4) 31,4	(1) 2,3	(3) 16,4	(2) 8,6
- od 1,6 do 2 osób	53,2	17,4	50,0	37,2	59,8	28,1
- od 2,1 do 3 osób	10,9	17,5	18,6	45,8	21,0	22,6
- powyżej 3 osób	-	-	-	14,7	2,8	40,4

W nawiasach podano ilość punktów w przyjętym układzie rangowym od 1 do 6.

Wyszczególnienie	Środowisko wychowawcze					
	Rodziny intelig.	Rodziny małodzietne	Rodziny robot.	Rodziny wielodzietne	Domy dziecka	Rodziny zdemoralizowane
1	2	3	4	5	6	7
5. Liczba osób przypadająca na jedną osobę pracującą:						
- 1 osoba	(5) 34,7	(6) 63,2	(4) 20,3	(1) -	(3) 16,2	(2) -
- od 1, 1 do 2 osób	46,8	36,8	51,0	-	31,7	16,0
- od 2, 1 do 3 osób	18,1	-	17,1	64,5	44,2	64,2
- powyżej 3 osób	0,4	-	11,6	35,5	8,4	19,8
6. Wyposażenie mieszk.:						
- bardzo dobre	(5) 42,2	(6) 55,5	(4) 19,1	(3) 2,8	(2) -	(1) -
- średnie	47,7	42,2	74,3	75,5	54,8	12,9
- słabe	10,1	2,3	6,6	21,7	22,0	59,2
- bardzo słabe	-	-	-	-	23,2	27,9
7. Atmosfera w domu:						
- pogodna	(6) 75,2	(5) 59,2	(4) 50,2	(3) 43,9	(2) 42,1	(1) 22,7
- nerwowa	24,8	40,8	49,8	56,1	57,9	77,3
8. Stosowanie nagród:						
- często	(6) 70,9	(5) 60,9	(4) 52,6	(3) 39,3	(2) 33,8	(1) 24,2
- rzadko	29,1	39,1	47,4	60,7	66,2	75,8
9. Stosowanie kar:						
- często	(6) 24,5	(5) 34,9	(4) 41,9	(2) 63,7	(3) 59,9	(1) 64,2
- rzadko	75,5	61,1	58,1	36,3	40,1	35,8
10. Kontakt rodziców ze szkołą:						
- często	(3) 14,3	(4) 17,3	(5) 19,2	(6) 46,3	(2) 1,0	(1) -
- rzadko	80,2	75,4	63,5	40,7	73,6	38,5
- wcale	5,5	7,3	17,3	13,0	25,4	61,5
11. Zgodność postępowania wychowawczego:						
- tak	(6) 76,6	(5) 59,2	(4) 50,8	(3) 40,6	(2) 39,1	(1) 28,3
- nie	23,4	40,8	49,2	59,4	60,9	71,7
Ocena warunków społeczno-bytowych	64,5 bardzo dobre	63,5 bardzo dobre	48 średnie	28 złe	27 złe	21 bardzo złe

Poczynione w niniejszej pracy spostrzeżenia dotyczące wpływu warunków społeczno-bytowych na rozwój dzieci i młodzieży znajdują potwierdzenie w naszych wcześniejszych badaniach, a także u innych autorów. Z badań zrealizowanych w 1979 r. (Nowicki 1996) wynika, że zarówno dziewczęta, jak i chłopcy żyjący w dobrych warunkach społeczno-bytowych są przeciętnie wyżsi od tych, którzy żyją w złych warunkach. Dotyczy to środowiska miejskiego i wiejskiego.

Potwierdzeniem zależności poziomu rozwoju fizycznego od standardu warunków społeczno-bytowych jest zgodność hierarchiczna układu miejscowości w regionie bydgoskim według przeciętnych wysokości i masy ciała dzieci i młodzieży z syntetycznymi wskaźnikami poziomu życia ludności zamieszkanej w tych miejscowościach. Wyniki wymienionych badań wykazały, że najbardziej zaznaczają swój wpływ na poziomie wysokości ciała chłopców takie zmienne, jak: liczba osób przypadająca na jedną osobę pracującą ($r=$ od 0,854 do 0,500), liczba osób przypadająca na jedną izbę ($r=$ od 0,751 do 0,594) i wyposażenie mieszkania ($r=$ od 0,721 do 0,402). Standard mieszkania rodzinnego (bieżąca woda, łazienka, ubikacja, centralne ogrzewanie), jego wyposażenie (lodówka, pralka, telewizor), pośrednio także rzutuje na poziom wysokości badanych (Nowicki 1996).

Wielu autorów, między innymi Charzewski i zespół (1991), Mc Cane i Widdowson (1962), Charzewski (1981) stwierdza, że dzieci z górnych warstw społecznych charakteryzują się szybszym tempem dojrzewania, a także wyższym wzrostem w porównaniu z dziećmi z dolnych poziomów stratyfikacyjnych.

Natomiast Łaska-Mierzejewska i Łuczak (1993) stwierdziły zahamowanie procesu wysokoroślenia w latach osiemdziesiątych spowodowanych kryzysem społeczno-gospodarczym. Ponadto, ich zdaniem „...młodzież pochodząca z wyższych warstw społecznych jest na ogół bardziej rosła niż młodzież z warstw niższych.”

Przeciętnie niższy poziom wysokości ciała chłopców i dziewcząt w wieku od 8 do 18 lat z rodzin społecznie zaburzonych (Ogniska Wychowawcze w Warszawie) w porównaniu do losowej próby dzieci warszawskich (Charzewski 1981) stwierdziły Łaska-Mierzejewska i Łuczak (1986). Podobne wyniki badań w odniesieniu do małych dzieci z Państwowego Domu Małego Dziecka w Warszawie, prezentują Goniprowska, Mięśowicz i Dobrzańska (1985).

Wnioski

1. Międzyśrodowiskowe różnice wysokości ciała chłopców mają związek ze statusem społeczno-bytowym środowiska, w którym żyją.
2. Przeciętne wysokości ciała badanych chłopców maleją wraz z pogarszaniem się sytuacji społeczno-bytowej poszczególnych środowisk wychowawczych.

Bibliografia:

- Arlet T. 1989: *Wpływ wybranych czynników społeczno-ekonomicznych na poziom i dynamikę rozwoju somatycznego i motorycznego dzieci nowosądeckich między 7 a 11 rokiem życia*. W: *Środowiskowe uwarunkowania sprawności fizycznej*, Zeszyty Naukowe nr 60, AWF, Kraków.
- Brzeziński Z. J. 1964: *Warunki społeczno-bytowe a rozwój somatyczny chłopców*. *Mat. i Prace Antrop.*, 1964, nr 68.
- Charzewski J. 1981: *Społeczne uwarunkowania rozwoju fizycznego dzieci warszawskich*. *Studia i Monografie AWF, Warszawa*.
- Charzewski J., Łaska-Mierzejewska T., Piechaczek Ch., Łukaszewska L. 1991: *Wiek menarche dziewcząt warszawskich 1976-1986*, *Wych. Fiz. i Sport*, 2, 15 do 29.
- Gołąb S. (red.) 1993: *Biologiczne i społeczne uwarunkowania zmienności przebiegu rozwoju fizycznego dzieci i młodzieży z Nowej Huty*. *Wyd. Monogr. nr 53, AWF, Kraków*.
- Guilford J. P. 1960: *Podstawowe metody statystyczne w psychologii i pedagogice*. PWN, Warszawa.
- Goniprowska E., Mięśowicz I., Dobrzańska A. 1985: *Uwagi o rozwoju fizycznym dzieci osieroconych społecznie*. *Przeł. Antrop. T. 51, z. 1 do 2, s. 115 do 127*.
- Hulanicka B., Barczewski Cz., Jedlińska W., Sławińska T., Waliszko A. 1990: *Duże miasto - małe miasto - wieś, różnice w rozwoju fizycznym dzieci w Polsce*. *Monografie Zakładu Antropologii PAN, Wrocław*.
- Łaska-Mierzejewska T., Łuczak E. 1986: *Rzeczywistość biologiczna i społeczna dzieci i młodzieży z rodzin społecznie zaburzonych. I. Wychowankowie „Ognisk Wychowawczych” w Warszawie*. *Przeł. Antrop. T. 52, s. 171-180, Poznań*.
- Łaska-Mierzejewska T., Łuczak E. 1993: *Biologiczne mierniki sytuacji społeczno-ekonomicznej ludności wiejskiej w Polsce w latach 1967, 1977, 1987*. *Monografie Zakładu Antropologii PAN, Wrocław*.
- Malinowski A., Pezacka M., Stolarczyk H. 1993, *Rzeczywistość biologiczna i społeczna dzieci i młodzieży Włocławka - standardy, warunki bytowe i uwarunkowania środowiskowe*. *Acta Universitatis Lodzensis, Folia Anthropologica, 1, 19-46*.
- Mc Cane R. A., Widdowson E. M. 1962: *Proc. Roy. Soc., Ser. B, 156, 326 - 344*.
- Nowicki G. 1996: *Zmiany międzypokoleniowe rozwoju somatycznego i sprawności fizycznej dzieci i młodzieży szkolnej. Region bydgoski 1935 - 1991*. WSP Bydgoszcz.
- Przewęda R. 1973: *Rzeczywistość biologiczna i motoryczna*. PZWS. Warszawa.
- Waliszko A. Jedlińska W., Kotlarz K., Palus D., Sławińska T. 1980: *Stan rozwoju fizycznego dzieci szkolnych w Polsce*. *Wyd. Zakładu Antropologii PAN, Wrocław*.

Summary

The work presents results of high measurements of boys within the limit of age from three and a half to twenty one a half.

The research was carried out in May 1988 in provinces of Bydgoszcz, Toruń and Włocławek. The following environments were taken into consideration: intelligentsia, working class families, numerous families, families with few children, orphanages, demoralized families.

The results of the research were presented against the background of social circumstances in each, particular environment. The analysis of these research indicates that boys of intelligentsia families, families with few children and working class families present the highest level of physical development, contrary to boys from orphanages, numerous families and demoralized families.